

“SKATTE- LETTElse”: ET FREM- MEDDORD I VELFÆRDS- DEBATTEN

– en introduktion til
“frame” semantik

Af Steven Falkenberg Breunig

Kort efter, at George W. Bush havde af-
lagt ed som amerikansk Præsident i januar
2001, begyndte man i Det Hvide Hus at an-
vende ordet “tax relief” som betegnelse for
Bush-administrationens løfte om at nedsætte
skatterne i USA. Amerikanske skatteydere
havde åbenbart brug for at blive lettet for den
byrde, det er at betale for høje skatter, på sam-
me måde som nødhjælpsorganisationer sender
nødhjælp til ofre for naturkatastrofer. Det va-
rede ikke længe, før andre republikanske poli-
tikere anvendte det samme ord, når de talte
om indholdet af deres forslag til skattereform-
er. Nyhedsmedierne begyndte også at an-
vende udtrykket i deres kommentarer og ny-
hedsudsendelser uden at tænke over, hvilket
syn på skatter, der måtte ligge bag.

Det var ikke tilfældigt, at ordet “tax relief”
blev anvendt i stedet for “tax break” eller “tax
cut”. Udtrykket blev opfundet af den republi-
kanske spin-doktor Frank Luntz. Luntz er le-
der af den konservative tænketank Luntz En-
terprises og også ophavsmand til udtryk som
“11. september ændrede alt”, “terrorisme har
ingen grænser, og det bør vore bestræbelser på
at forhindre terrorisme heller ikke have”, og
“Verden er bedre uden Saddam Hussein”. Un-
der præsidentkampagnen i 2004 opfordrede
Luntz republikanerne til at anvende udtrykket
“11. september ændrede alt” i alle deres of-
fentlige taler, fordi de ved at spille på folks
frygt ville få mulighed for at vise, at republi-
kanerne bedre kunne beskytte det amerikanske folk.

Det, Luntz og andre konservative medlem-
mer af en tænketank indså og begyndte at
praktisere, er den rolle sproget har i forbindel-
se med udformningen af vort syn på verden.
Sprog giver ikke et objektivt billede af ver-
den, men et bestemt perspektiv, der giver vis-
se associationer. Amerikanske politikere og
spin-doktorer har selvfølgelig ikke monopol
på at give sproget gennemslagskraft for at opnå
politisk fordel. Det er også karakteristisk
for dansk politiker-sprog. Tag for eksempel
ordet “skattelettelse”.

Både “lettelse” og “relief” har noget at gøre med at fjerne en byrde. Betydningen af disse ord har indflydelse på den måde, skattereformer diskuteres på. På Venstres sommertræf i august sidste år var to partiledere fra oppositionen inviteret til politisk diskussion med statsministeren. Pia Kjærsgaard var også blandt de inviterede. Her diskuterede de forskellige politiske emner, bl.a. skattepolitik. Det var tydeligt, at Marianne Jelved og Holger K. Nielsen ikke var enige med regeringen og dens støtteparti om dette emne. Men ønsker man diskussionen fra statsministerens

side, så kan man sige, at han kunne være ligeglad med, hvad oppositionen sagde til hans skattepolitik, bare de brugte ordet ‘skattelettelse’ i deres omtale af skattereformen, hvilket de gjorde, stik i mod deres egne værdier og skattepolitik.

Når skattereformen omtales med ordet ‘skattelettelse’, har de partier, som ser skat som en form for investering, kun to muligheder. De kan kritisere de borgerliges politik, men så er de skurkene, idet de ikke løfter byrden fra skatteborgerne, eller de kan love flere eller andre lettelser, men så har de endnu

en gang anskuet skat som en byrde. Det er den sidste mulighed, vi så oppositionen tilslutte sig i den sidste valgkamp, og konsekvensen er blevet en ensidig debat om skattepolitik. Man hører næsten intet positivt om skat og de deraf følgende goder for samfundet, kun at skatten skal ned.

Er de politiske partier, der traditionelt betragter skatter som noget positivt, ved at ændre deres politik rent sprogligt, så de derved får større appel til den brede befolkning? Hvis det er tilfældet, så er de blot med til at stadfæste den idé, at skat er en byrde, som folk skal lettes for. For at kunne tydeliggøre denne pointe vil jeg introducere begrebet "frame" semantik.

I denne artikel skitseres de generelle ideer med hensyn til teorien om "framing" inden for sprogforskning ifølge den amerikanske, kognitive lingvist George Lakoff. Det er ikke usædvanligt at anvende sprog til analyse af samtidige og historiske begivenheder. De teoretiske ideer i denne artikel kommer dog fra værker af Lakoff, især, *Moral Politics: How Conservatives and Liberals think* (2002) og *Don't think of an elephant: know your values and frame the debate* (2004). Artiklen er også inspireret af artikler, der kan ses på den politiske tænketank *Rockridge Institute's* hjemmeside (<http://www.rockridgeinstitute.org>). Lakoff og andre progressive akademikere oprettede denne tænketank med det formål at ændre den offentlige debat i Amerika ud fra et progressivt perspektiv.

Framing i almindelighed handler om den måde, sprog anvendes på for at fremme kulturel viden og erfaring til at kunne udveksle ideer. Disse ideer udtrykker som regel et vist synspunkt. Man kan for eksempel sige om et glas vand, at det enten er halvfyldt eller halvtomt. En sti kan føre fra et hus til en lade eller omvendt. I det fysiske rum er den genstand, vi taler om, den samme. Ved hjælp af sproget kan vi imidlertid give udtryk for forskellige perspektiver på genstanden afhængig af vore kommunikative mål. Inden for politik har anvendelsen af sprog til at give udtryk for ideer et *etisk* perspektiv, ikke i religiøs betydning,

men som udtryk for et menneskes ræsonnement. Når socialminister, Eva Kjer Hansen, for eksempel hævder, at ulighed er en dynamisk variabel i et samfund, anvender hun sin ræson, der har et etisk grundlag. Kritikken mod hende har også et etisk grundlag, der betragter ulighed som etisk uretfærdigt. Pointen er, at vort etiske perspektiv eller verdenssyn gør, at vi betragter politiske, økonomiske og sociale emner med en vis logik.

Dansk politik må nok siges at være mere indviklet og kompliceret, end det kommer til udtryk i denne artikel, men Lakoff kommer med nogle provokerende udtalelser om politiske og sociale tendenser i USA ved hjælp af lingvistiske metoder, der også ser ud til at være relevante i Danmark og som kan bruges som politiske analyseredskaber. Lakoff anvender sin teori om "frame semantik" til analyse af amerikansk politik, hvor der er to store og dominerende politiske partier, republikanerne og demokraterne. Disse to partier repræsenterer stort set, hvad Lakoff kalder "konservative" og "progressive" etiske verdenssyn. Det er lidt en udfordring at anvende hans teori på dansk politik, da Danmark har mange flere politiske partier. Den nuværende blokpolitik kan imidlertid betragtes som to brede politiske perspektiver. For at forenkle sagen vil jeg henvise til disse to perspektiver i denne artikel som repræsentanter for borgerlige og venstreorienterede eller progressive verdenssyn.

De nyligt oprettede politiske tænketanke i Danmark, CEPOS og Markedscenter, som har ændret navn til Copenhagen Institute, ønsker at fremme det borgerlige verdenssyn. Formålet med politiske tænketanke er at forme den måde, folk tænker på og forstår problemer på ved at få gennem et sprog, der genspejler deres (tænketankens) verdenssyn. Det er ikke tilfældigt, at konservative tænketanke både i USA og i Danmark insisterer på det frie marked i stedet for "fair trade", på trods af, at det "frie" marked er en myte. Alle markedsinteraktioner i demokratiske lande følger en række regler og retningslinier. Det frie marked er blot en metafor lige som skattelettelse. Det er imidlertid en stærk metafor, fordi den har ind-

flydelse på den måde, mennesker tænker og taler om emner, i dette tilfælde markedsaktiviteter og skattereform. Når progressive politikere og almindelige mennesker anvender disse ord, er de kun med til at gøre dette syn på det frie marked og skatter til almindelig sund fornuft. Det svarer til at omtale et glas vand som halvtomt hele tiden, selv om vi faktisk kunne se det i et andet perspektiv og sige, at det er halvfyldt. Progressive mennesker burde bruge et sprog, der genspejler deres etiske perspektiv for at få netop den indflydelse på debatten, de gerne vil have. Det har konservative tænketanke gjort i USA siden 1970'erne.

Politiske tænketanke er et forholdsvis nyt fænomen i Danmark, men deres historie minder om oprettelsen af tænketanke i USA. Konservative tænketanke var også de første på scenen, støttet af virksomheder, politikere, journalister og andre med lignende synspunkter. I USA ser man for tiden progressive tænketanke, der desperat forsøger at holde trit og få indflydelse på befolkningen. Da senator Barry Goldwater stillede op til præsidentvalget i 60'erne, var "konservativ" et skældsord, i dag er det "liberal" sammen med de mange progressive politiske ideer, der opstod i forbindelse med Franklin D. Roosevelts New Deal i 30'erne og fortsatte med Lyndon B. Johnsons Great Society i 60'erne. Da Ronald Reagan var præsident i 1980'erne, var det utænkeligt at privatisere USAs svar på folkepension, "Social Security System", det mest succesfulde velfærdsprogram i USA. I år prøvede George W. Bush at opfylde det mål.

Det kan ikke kun forklares ud fra traditionelle historiske variabler eller ud fra den tanke, at folk simpelthen flytter sig mere mod højre med hensyn til problemer i et postmoderne samfund, hvor individualisme og selvrealisering gennem forbrug har erstattet kollektive anstrengelser og regeringens rolle. Den måde, sprog anvendes på for at frame problemerne er i følge Lakoff et væsentligt led i den historiske forandring af begivenheder. Man kan bruge den fælles hensigtserklæring i Luntz Research firmaerne til støtte for den påstand:

"Det, der gør os anderledes, er vores produkt. Vi er det eneste firma i Washington med speciale i sprog. Vi er de eneste, der tilbyder tal, strategisk vejledning og specielle ord og vendinger, der kan forandre og bogstavelig talt har forandret historien."

I avisen *Washington Post* har Luntz sammenfattet det som: "Andre har måske flere kunder, men [vi] er rådgivere for en bevægelse." Den bevægelse i USA og endda også i Danmark ser ud til at være stigende regelsanering og privatisering af socialforsorg og større støtte til markedet. En væsentlig forklaring på denne ændring er, at konservative tænketanke har givet politikere og medier et sprog, der udtrykker deres etiske synspunkt.

Pointen er altså ikke bare en tænketank, som producerer viden og fakta. Tag for eksempel Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der på sin vis godt kan karakteriseres som en tænketank. Rådet har siden grundlæggelsen i den umiddelbare efterkrigstid indgående undersøgt forskellige forhold og publicerer deres resultater med faktuelle data og statistikker som argument for deres forslag til politiske retningslinier. For eksempel skriver de i en rapport fra maj 2005 angående indkomstfordeling blandt danskere og efterkommere af indvandrere, at deres "analyse forsøger at sætte nogle tal på betydningen af en bedre integration for uligheden i indkomstfordelingen blandt personer i den erhvervsaktive alder". I følge teorien om "framing" taler fakta baseret på tal imidlertid ikke for sig selv. Fakta, der understøtter argumenter for en mere aktiv integrationspolitik vil for eksempel kun give mening, hvis disse fakta passer med det etiske verdenssyn, som modtageren af dette budskab har. Ellers vil det gå ind ad det ene øre og ud af det andet, eller simpelthen lyde irrationelt. Som nævnt ovenfor er politiske tænketanke, i modsætning til Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, optaget af at "frame" deres tanker, så de passer til deres verdenssyn, så offentligheden lettere kan forstå tallene og statistikkerne. For tiden har Danmark ikke en aktiv politisk tænketank, der kan "frame" fakta og statistikker

ud fra et progressivt, etisk verdenssyn. Progressive har udelukkende fakta. Dette punkt vil forhåbentlig give mere mening, når jeg har gennemgået ideen om “framing” og et etisk verdenssyn.

Framing

Framing er en særlig måde at betragte betydningen af ord på. I modsætning til den måde, ord defineres på i en ordbog, viser teorien om framing, at den måde, vi forstår betydningen af ord på, hænger sammen med, hvordan vi opfatter vores hverdag og med vores kulturelle viden. Sproget er med andre ord kun toppen af isbjerget med tankerne nedenunder. Kognitive lingvister (sprogforskere) siger gerne, at ord symboliserer disse underliggende tanker som enheder af betydning, kaldet “frames”. Disse “frames” er organiseret ud fra almindelig menneskelig erfaring.

Et af de klassiske eksempler er “restaurant”. Restaurant er ikke blot et ord, der får sprogbrugeren til at tænke på et sted, hvor man får mad. Som et ord er det også forbundet med en række andre begreber som f.eks. “kunde”, “tjener”, “bestilling”, “spisning” og “betaling af regningen”. Hvis jeg f. eks. siger ordet “menukort”, vil ordet for de fleste mennesker fremkalde en ramme af kulturel viden om restauranter. Ifølge teorien er det billede eller indhold, der dannes i bevidstheden, mere end bare en liste af retter på et stykke papir, men der danner sig også billeder, som vi forbinder med restauranter. Ordet “tjener” vil derfor også fremkalde restaurant framen. Når framen er aktiveret i bevidstheden, kan vi tænke på restauranter og kommunikere med hinanden.

Det er interessant at lægge mærke til, at hvis jeg siger sætningen: “Dette er ikke en restaurant”, så vil framen for restaurant stadig blive fremkaldt. Det vil sige, at selv ved at negere framen gør jeg den aktiv i bevidstheden. Prøv igen med et andet eksempel. Lad f.eks. være med at tænke på en telefon. Det er en umulig opgave. Desuden er det sådan, at jo flere gange man hører ordet, jo flere gange vil

framen, hvordan man forstår betydningen af ordet, blive aktiveret. Ifølge kognitive forskere er det endvidere sådan, at jo flere gange ordet siges, eller jo mere man er udsat for et ord, jo stærkere bliver nerveforbindelserne i hjernens frame af viden. Det er derfor, det somme tider er så vanskeligt at argumentere med andre mennesker. De har simpelthen andre underliggende frames af kulturel og erfaringsmæssig viden, og de er svejset ind i bevidstheden.

Frames er altså konceptuelle strukturer i bevidstheden, der anvendes til at ræsonnere og tænke over ting og situationer. Formålet med sprog er at gøre disse frames aktive i vor bevidst. Et enkelt ord kan aktivere en frame af viden, og andre ord, der er en del af denne frame af viden, kan også fremkalde framen. Selv det at negere framen kan aktivere den. I hjernen dannes frames ved hjælp af nervebaner, og når frames bliver aktiveret gennem sprog, styrkes disse nervebaner.

Det er vigtigt for politikere at være opmærksom på, hvilke frames der aktiveres ved brugen af sprog. Det forekommer derfor logisk, at formålet med brugen af sprog inden for politiske partier er at aktivere frames af viden i offentligheden, der støtter deres dagsorden og politik. Det er dog ikke altid tilfældet, at politikere virker bevidste om denne sammenhæng. På Socialdemokratiets kongres d. 10. september i år indledte Helle Thorning-Schmidt f.eks. sin tale ved at fornægte to måder at opfatte Socialdemokratiet på. Hun sagde:

“Der er nogen, der påstår, at der ikke er forskel på Socialdemokraterne og Venstre. Og der er nogen, der påstår, at der ikke er nogen rød tråd i vores politik. Vi ved bedre. Og her på kongressen skal vi vise dem noget andet.”

På overfladen kan vi tolke Helle Thorning-Schmidts ord derhen, at hun ønsker at sige til tilhørerne, at socialdemokraterne har deres egen politiske dagsorden, og denne dagsorden er logisk for alle punkterne. Sådan kan betydningen af ord i en ordbog fungere. Den måde,

folk opfatter hendes udtalelse og gemmer den viden, er forskellig ud fra et frame semantisk perspektiv.

Den socialdemokratiske partiformand forsøger således at ændre to ideer, der lader til at være stærkt indgroet i den offentlige mening for tiden. Hendes argument har imidlertid den modsatte virkning. For det første aktiverer hun ved simpelthen at sige, at "der ikke er forskel på Socialdemokraterne og Ventre", den frame af viden hos sine tilhørere, at deres politik er den samme. Uanset hvad hun derefter siger, vil det blive fortolket med den frame aktiveret. Det er den frame af viden, som hun først og fremmest forsøger at fjerne hos folk. Hun kan nægte dette ønske om at påvirke, hvilket hun også gør. Ved at negere denne viden ved at sige, at "vi skal vise dem noget andet", genaktiverer hun blot denne frame af viden. Den samme forståelse gælder hendes udtalelse om den opfattelse, at der ikke er sammenhæng i Socialdemokraternes politik. Framen aktiveres af denne udtalelse, og fornægtelsen aktiverer blot tanken. På det neurologiske plan, hvor denne viden gemmes, styrkes nervebanerne, så det bliver endnu vanskeligere at fjerne disse tanker hos folk.

Helle Thorning-Schmidt kunne (burde) i stedet have indledt sin tale med at anvende et sprog eller vendinger, der fremkalder de positive frames, folk har af socialdemokraterne, deres politik og værdier. Det forsøger hun dog indirekte at gøre andre steder. I talen refererer hun således til Anker Jørgensen og Jens Otto Krag, der er navne, som forhåbentlig fremkalder forestillinger om traditionelle socialdemokratiske værdier og politik. Disse navne blev sandsynligvis brugt i hendes tale for at fremkalde en frame eller forståelsesframe, hvor velfærdstaten ses som et positivt instrument til forandring og fremskridt i modsætning til en frame, hvor velfærdstaten ses som en hindring for fornyelse og udvikling. Det er denne positive frame af viden, som Helle Thorning-Schmidt måske forsøgte at holde aktiv i folks bevidsthed under sin tale. Om folk så accepterer en narrative frame, der repræsenteres af Anker Jørgensen og Jens Otto Krag, som gæl-

dende for de udfordringer nutidens samfund og velfærdsstat står over for, er så et andet spørgsmål.

Når vi bruger sproget, har vi en række frames, der er aktive, selv om vi ikke er bevidste om dem. Det er ikke ment i freudiansk betydning, men som simpel, kognitiv baggrundsviden til forståelse af ord og begreber, som vi ikke nødvendigvis er bevidste om, når vi anvender ordet. Ordene "menukort" eller navnet "Jens Otto Krag" ville være meningsløse, hvis ikke de kunne fremkalde viden fra vor baggrundserkendelse.

Verdenssyn

Lakoff kommer med endnu en interessant pointe i sin analyse af politiske begivenheder ved anvendelsen af frame semantik. Den måde, vi fortolker ting på, er bestemt ikke af fakta, men af hvordan disse fakta passer med vore frames i et generelt konceptuelt system, der former vort almindelige etiske verdenssyn. Når man forsøger at forklare vælgernes opførsel, formoder man, at folk er fornuftige og stemmer ud fra deres økonomiske interesser. Derfor kategoriseres folk efter klasse inden for den mere traditionelle analyse af politik og vælgeropførsel. Under denne formodning ligger den tanke, at folk vil stemme på det, der gavner dem mest taget i betragtning af deres job type og indkomst. Men hvad er der sket med klassebevidstheden, når folk fra arbejderklassen f.eks. stemmer mod deres økonomiske interesser? Forklaringen kunne være, at de stemmer for en kulturel interesse som f.eks. strengere immigrationslove. De foregående to valg i Danmark ser ud til at illustrere dette.

Ifølge Lakoffs tese stemmer folk efter deres identitet, og identitet overskrider traditionelle forestillinger om klasse. Denne identitet bygger ikke på økonomiske interesser eller klasse, men på et etisk verdenssyn. Det betyder, at folk kan stemme på en, de identificerer sig med eller bare det, de siger, selv om det betyder, at de stemmer mod deres egne økonomiske interesser. Det er stadig en rationel beslutning, for det viser deres verdenssyn, der er

formet af et sæt værdier i et etisk system.

Da Bertel Haarder, som Integrationsminister, talte om integration, argumenterede han ud fra sit etiske verdenssyn. Vi kan selvfølgelig formode, at dette verdenssyn ville blive genspejlet i det sprog, han anvendte. Det var netop dette, Det radikale Venstres kampagne mod hans synspunkter drejede sig om før det sidste folketingsvalg. De udvalgte bestemte ord og vendinger, der forsøgte at give et billede af Haarder som uegnet til at være integrationsminister. Haarder følte sig misfortolket og argumenterede bl.a., at disse vendinger var taget ud af sammenhæng. På en måde havde han både ret og ikke ret. Sagen er, at ethvert menneske fortolker sproget ud fra sit eget begrebsmæssige værdisystem. Dette system former ens verdenssyn.

Inden for amerikansk politisk kultur er der to ideelle måder at betragte verden på (ifølge Lakoff): Det konservative syn og det progressive syn. Verdenssyn skaber alt fra den måde folk ser på børneopdragelse til udenrigspolitik. Lakoff kalder dem idealiserede verdenssyn, fordi de fleste mennesker har reelt et blandet syn. Nogle mennesker er måske økonomisk konservative, men kulturelt progressive. Ifølge Lakoff kan disse to verdenssyn ses som modsatte modeller for en idealfamilie. Tænk f.eks. på, at vi har tendens til at tænke på nationen som et metaforisk billede af en familie. Udtryk som Gud, konge og fædreland i Danmark, Moder Rusland eller "the founding fathers" i USA er lingvistiske udtryk for denne underliggende metaforiske forståelse for, hvad det vil sige at være en del af en nation. Disse familiemodeller har et sæt værdier og et moralsk system, som, hævder Lakoff, stemmer overens med den måde, vi betragter politiske, økonomiske og sociale spørgsmål. Han kalder de to modeller "familien med den strenge fader" og "familiemodellen med den omsorgsfulde forælder".

Ifølge familiemodellen med den strenge fader er verden et farligt og vanskeligt sted, hvor ondskab er en konkret kraft i verden. For at kunne stå imod det onde skal børn gøres velopdragne ved hjælp af disciplin. Faderens

opgave er at beskytte og forsørge familien. Det er hans moralske pligt at lære børnene at skelne mellem, hvad der er rigtigt og forkert. Fysisk afstraffelse af børn vil udvikle den indre disciplin, voksne har brug for for at være moralske mennesker og få succes. Det er barnets pligt at adlyde. Hvis de gør noget forkert, må de tage konsekvenserne. Straf er nødvendig for at skabe balance i det moralske system. Børn vil få selvtillid ved hjælp af disciplin og egenkærlighed. Udvikling af disciplin kan kun finde sted i et konkurrencepræget miljø. Verdslig succes er tegn på tilstrækkelig styrke, mens mangel på succes tyder på mangel på tilstrækkelig disciplin. De, der ikke har succes, bør ikke forkæles. De bør tvinges til at tilegne sig selvdisciplin.

Lakoff hævder, at konservative politikere ser verden ud fra modellen med den strenge fader. Tænk blot på George W. Bush's politik og hans krig mod terror. Terrorister, der er en ond kraft i verden, skal ikke forstås, men bekæmpes. Samfundets nødstedte skal lære disciplin ved at blive frataget deres offentlige støtte, mens de rige bør belønnes for deres succes ved hjælp af skattelettelser. Når republikanere taler om "familieværdier", hvilket de lader til at gøre meget, er det værdierne i familiemodellen med den strenge fader, de henviser til. Det er dog vigtigt at bemærke, at denne model ikke nødvendigvis betyder, at kun mandlige politikere tænker på den måde. Det, der er vigtigt, er de værdier, der er repræsenteret ved denne model. Premierminister Margaret Thatcher i Storbritanien er et godt eksempel.

Familiemodellen med den omsorgsfulde forælder er fuldstændig anderledes. Selv om der er farer i verden, er den fundamentalt set et sted fyldt med håb. I et positivt miljø er det forældrenes opgave at være omsorgsfulde og opdrage deres børn til at være omsorgsfulde. Det gør de ved at lære dem værdier som indlevelse, indfølelse og ansvarsfølelse. Indlevelse kræver tovejskommunikation mellem forældre og barn og at vise den gode eksempel i stedet for straf for at skabe balance i det moralske system, når de gør noget forkert. Ansvarsfølelse

se læres bedst gennem samarbejde og opbygning af fællesskab frem for konkurrence.

Lakoff hævder, at progressive politikere ser verden ud fra modellen med den omsorgsfulde forælder. Et sådant verdenssyn medfører samarbejde gennem internationale organisationer som f.eks. FN, som en form for tovejskommunikation, støtte til sundhedsprogrammer, miljøbeskyttelse og skatter som investering i offentlig infrastruktur til gavn for alle. Desværre erkender demokraterne i USA ikke, ifølge Lakoff, at deres syn på politiske spørgsmål stammer fra underliggende værdier, et værdisæt der kan klare sig over for det republikanske, moralske monopol på familieværdier. De pro-gressive har i stedet tendens til at se verden som enkeltstående problemer. Det skader dem på langt sigt, fordi de ikke erkender, at deres syn på problemer danner et sammenhængende hele.

I USA vandt de progressive historisk set grund ved at kæmpe for individuelle rettigheder fra et emne til et andet, hvor regeringen og de politiske partier blev tvunget til at give inddømmelser. Selv om de progressive har forbedret arbejds- og levevilkårene for mange mennesker, splitter denne strategi nu blot de progressives energi i to forskellige retninger. De mister støtte fra befolkningen, fordi de ikke er i stand til at tilbyde dem et sammenhængende verdenssyn. Ifølge Lakoff er de progressive, uden et sammenhængende verdenssyn, tvunget til at flytte sig mod højre i forbindelse med visse spørgsmål og håbe på, at offentligheden vil støtte nogle af deres traditionelle synspunkter. Det forstærker blot de konservatives etiske verdenssyn.

De fleste danskere bekender sig nok til en blanding af de to værdisystemer og ser mere pragmatisk på verden. Derfor har danskere traditionelt set foretrukket, at deres regeringer indtager en mellemposition. Der er imidlertid nutidige eksempler, hvor vi kan se idealiserede verdenssyn komme til udtryk, f. eks. Socialminister Eva Kjer Hansens udtalelse, at "Uligheden må gerne blive større, for den skaber dynamik i samfundet," og Anders Fogh Rasmussens svar:

"Det er ikke et mål at skabe større ulighed i samfundet. Det skaber efter min mening ikke mere dynamik. Målet er, at det altid kan betale sig at arbejde, og at de svageste i samfundet har det godt."

Ud fra et frame semantisk perspektiv er socialministerens udtalelse fornuftig og etisk rigtig for dem, hvis konceptuelle system eller almindelige verdenssyn betragter de rige som de bedste mennesker i samfundet, fordi de, og ikke staten, sørger for, at der er dynamik i et samfund. Det er uetisk ifølge almindelig, konservativ tankegang, hvis staten blander sig i deres handlinger ved at opstille alt for mange regler for deres aktiviteter eller opkræver for meget skat. I sit svar fortolker Anders Fogh hendes udtalelse ud fra den frame, de fleste danskere fortsat har om ulighed i samfundet, som ser det som uetisk. Det vil imidlertid afhænge af deres verdenssyn, hvordan folk forstår det sidste udsagn: "at de svageste i samfundet har det godt". De svageste er bedst tjent med ikke at være afhængige af staten, hvilket er den konservative forståelse af det udsagn, eller de svageste er bedst tjent med, at staten forsørger dem, så de kan leve et værdigt liv, hvor arbejde og lønnens størrelse ikke bestemmer deres plads i samfundet, hvilket er det progressive syn. Det er dette aspekt af etisk ræsonnement inden for begrebet frame semantik, der bestemmer, hvordan vi forstår begreberne bag de ord, vi hører. Det er derfor, fakta ikke taler for sig selv. Vort verdenssyn fremtvinger en vis logik i, hvad vi hører. Derfor er det vigtigt at indse, at mange af de ideer, som de konservative fremkommer med, som måtte virke vanvittige på progressive, er fornuftige. De er imidlertid fornuftige ud fra deres frame eller synspunkt.

Da Eva Kjer Hansen sagde, at regeringen burde følge en politik, der lader de rige blive rigere og tillade en endnu større kløft mellem rig og fattig, var hendes udtalelse ikke blot en uheldig formulering, som Statsministeren sagde til medierne. I virkeligheden gav hun udtryk for værdier, der former ikke blot hendes verdenssyn, men også det verdenssyn, som de

konservative i almindelighed støtter. Det er interessant, at Anders Fogh ikke fornægtede gyldigheden af de begreber, der ligger bag dette ordvalg. Han kritiserede hende for hendes ordvalg. Ifølge George Lakoff er det fornuftigt nok, for som konservativ politiker deler han verdenssyn med Socialministeren. Det handlede om at finde en anden formulering, der ville få hendes udtalelse til at virke som sund fornuft.

Det er dog sund fornuft i USA. For eksempel angreb vicepræsident Dan Quayle ved Det republikanske konvent i 1992 tanken om progressiv beskatning, hvor de rige beskattes højere end de fattige. Hans argument for at sænke skatterne var: "Hvorfor skal de bedste mennesker straffes." De har selv tjent det, de har, og fortjener at kunne beholde det. De bør belønnes, fordi deres aktiviteter skaber jobs og velfærd for andre. Borgerlige anser det for økonomisk skadeligt at tage penge fra dem gennem beskatning. Det er derfor, mange middelklasse mennesker stemmer på republikanerne, selv om det er mod deres egne økonomiske interesser, fordi det for dem er sund fornuft at betragte de rige som mennesker, der fortjener deres succes. Man kan argumentere for, at det er den samme tankegang, der ligger bag det, Socialministeren sagde. Da denne tankegang endnu ikke anses for sund fornuft i Danmark, foreslog hun, at man i det mindste diskuterede tanken. Det vigtigste mål for en konservativ tænketank er at få denne form for tankegang gjort til sund fornuft ved at etablere et sprog, der vil fremkalde den rette frame set ud fra en anden erfaringsverden. Hvis offentligheden skulle have accepteret hendes ideer, skulle de være udtrykt ved hjælp af et sprog, som på en eller anden måde passer inden for de frames af viden fra et erfaringsområde, som de allerede betragter som almindelig sund fornuft. Denne tanke medfører en vigtig forståelse for framing. Framing er ikke det samme som spin. Spin handler om at bruge sproget til at dække over et svagt argument eller få ting til at se bedre ud, end de egentlig er. Framing derimod handler om at bruge bevidstheden på en anden måde for

at styrke ens position ud fra et bestemt etisk perspektiv.

Mens jeg arbejdede med denne artikel, lagde jeg mærke til, at regeringen fortsatte med sin kampagne fra sidste år mod "sort arbejde". Et antal plakater var placeret rundt omkring i byen og på busser, der satte beskatning ind i fram'en "fair play" med kendte atleter, der talte for ideen. Formålet var at fremkalde en frame i vores bevidsthed om, hved retfærdige i, at folk følger reglerne i en konkurrencedygtig aktivitet. De, der ikke følger reglerne for dette spil, som overvåges af en dommer, bliver straffede, da de handler uetisk i følge almindelig ræsonnement. De får en advarsel eller et rødt kort og bliver enten udvist en tid eller får ikke lov at spille resten af spillet. I samspelet mellem håndværkere og husejere har regeringen opsat nogle regler for individet om at betale skat, og politiet skal sørge for lov og orden. På den måde forsøger regeringen at danne denne frame, hvor man anvender sund fornuft ved framing af det at betale skat på byggearbejde ud fra vores frame af viden om fair play inden for sportens verden.

Men kan man så ikke bare lave en ny frame, hvis den eksisterende modarbejder ens ideer og holdninger? Reframing er imidlertid hårdt arbejde. Vi må huske på, at vor viden om begivenheder er placeret i frames, og at sproget anvendes til at fremkalde disse frames. Når forskellige frames af viden fremkaldes i bevidstheden, ser det ud til, at det, der virker som sund fornuft i en situation, kan være irrationel i en anden afhængig af, hvor dybt nede den underliggende idé er.

Det, der betragtes som almindelig sund fornuft, anses af en kognitiv videnskabsmand for at være en frame, der anvendes til at tænke på ting, der er dybt forankret i en kultur. Tænk f. eks. på framen for marked. Det forekommer mig fornuftigt at antyde, at det er almindelig sund fornuft at tænke på vendingen "det frie marked" som en objektiv beskrivelse af virkeligheden på markedspladsen. For som den nuværende formand for Copenhagen Institute Chresten Anderson siger:

“Offentlig regulering – alt for ofte benyttes uklare og subjektive begreber som “fair trade” for at retfærdiggøre et offentligt indgreb i markedssøkonomien, hvilket skader væksten og dermed velstanden og velfærd.”

Som dette eksempel viser, giver udtrykket “fair trade” ikke mening i objektiv forstand og refererer ikke til virkelige markedsmekanismer. Frit marked er den eneste rationelle brug af sproget til at beskrive markedets aktiviteter. Fair trade giver simpelthen ikke mening ud fra et konservativt verdenssyns perspektiv. Anderson insisterer på, at glasset med vand er halvtomt og ikke halvt fuldt, og hævder, at det er en objektiv beskrivelse af virkeligheden.

Markedet er dog styret af love og regler, som regeringen har vedtaget for at sikre fair konkurrence og handel mellem partnerne på det frie marked. Som det ses af tidligere kriser på markedet, eksisterer der ikke perfekt information mellem partnerne, udbudet overgår efterspørgslen, osv. Derfor har politikere ment, det var regeringens rolle at sikre fair play. Markedets nuværende frame, der er forankret i bevidstheden, tyder på, at fair konkurrence sikres uden indblanding og regulering fra statens side. Så hvis et firma f.eks. ønsker at fyre ansatte, kan det appellere til det frie markedes naturlige mekanismer. Det gjorde Danish Crown sidste år, hvor de udliciterede noget af deres produktion til Tyskland, hvor det viste sig, at arbejderne blev udnyttet.. Hvis det var almindelig sund fornuft at tænke på markedet som “fair trade”, kunne firmaer få det røde kort fra regeringen eller gennem den offentlige mening!

Man kan indvende, at der er udeladt en række detaljer, og beskrivelsen af markedsaktiviteter og handel er sikkert ufuldstændig, men det er også den måde, frames virker på, når vi tænker på forskellige forhold. Nogle detaljer bliver fremhævet, mens andre sættes i baggrunden, og atter andre blot udelades. Tænk f.eks. på indholdet af den frame, der fremkaldes af ordet “terrorist”. Hvordan ser en terrorist ud? Er der også tale om statsstøttet terror? Hvor mange amerikanere tænker sta-

dig på Timothy McVeigh, en lokal terrorist, når ordet terror anvendes? Er tjetjenere terrorister eller frihedskæmpere? På denne måde passer frames somme tider og somme tider ikke til virkeligheden.

Skat

Skat er grundlæggende det, vi betaler for at være en del af et demokratisk samfund, og skatterne betaler infrastrukturen til alle former for aktiviteter inden for og uden for et lands grænser. Skatter burde derfor i almindelighed være noget positivt. Hvorvidt skatterne er få høje eller for lave på et tidspunkt for at fremme økonomisk vækst og velfærd er et andet spørgsmål. Den nuværende frame for diskussion af en skattereform i Danmark ser imidlertid kun skatter som en byrde for den enkelte og for samfundet. Glasset med vand er halvtomt.

Under den sidste valgkamp blev ordet skattelettelse anvendt meget af politikere fra alle de forskellige partier og journalister, der kommenterede valgprocessen. Som sagt minder det mig om det engelske ord “tax relief”, som George W. Bush og hans republikanske administration har anvendt under gennemførelsen af lavere skatter. Ordet “skattelettelse” synes imidlertid at være af dansk oprindelse. Det stammer fra 1970’erne, og dets ophavsmand var Fremskridtspartiets formand Mogens Glistrup. Glistrup opfattede som bekendt staten som en skurk, der overbebyrdede befolkningen med alt for høje skatter. Befolkningen blev således fremstillet som et offer, der burde befries eller altså lattes fra statens tyngende skattebyrde. Det var denne holdning, som resulterede i den legendariske jordskredssejr i december 1973. Ifølge Lakoffs teori havde Glistrup, uden at vide det, stor succes med at skabe en frame, der betragter skatter som noget negativt. Hvad sker der så ved, at politikere, journalister, og almindelige borgere anvender ordet “skattelettelse” igen og igen frem for at bruge ord som ‘skattesækning’, ‘skattepause’, ‘skattenedsættelse’ eller ‘skattereform’? Ja, der er for længst sket det, at det ik-

ke længere opfattes som en overdrivelse at opfatte skat som en byrde.

På dansk bruges ordet 'lettelse' når man er blevet lettet fra en byrde. Man kan finde det i mange udtryk, f.eks. 'drage et lettelsens suk' og 'ånde lettet op'. Ligesom restaurant framen fremkalder ordet lettelse en bestemt viden. I et scenario, hvor lettelse anvendes, findes der forskellige roller ud over den byrde, der eksisterer. Først har man et offer. Dernæst har man en, der fjerner den tyngende byrde. Det kan være en selv, men typisk er det en anden person. Man kunne se denne person som en slags helt, samtidig kunne man se den, som prøver at forhindre et offer i at komme af med denne byrde som en slags skurk.

Når ordene "skat" og "lettelse" kombineres, skabes der et nyt begreb. Denne metafor giver nogle politiske partier en fordel og er en ulempe for andre. I en artikel fra Ritzau (4. juni 2003) stod der f.eks. følgende:

"Danskerne får fra nytår skattelettelser, som indføres over flere år. Regeringen fik i dag vedtaget sit lovforslag i Folketinget med støtte fra Dansk Folkeparti. Derimod stemte Socialdemokraterne, venstrefløjten og Kristeligt Folkeparti imod, mens De Radikale undlod at stemme."

I denne handling lettes skatteborgerne fra skattens byrde af regeringen. Dansk Folkeparti ses som helte, fordi de stemte med regeringen. Som ofre, der er blevet lettet for en byrde, er skatteborgerne loyale mod deres helte, mens de partier, der stemte imod regeringens skattelettelser, er skurkene. I dag mere end to år senere kan man registrere, at oppositionen er i konkurrence med regeringen i spillet om, hvem der kan blive skatteborgernes helte!

I forbindelse med folketingsvalget tidligere i år skrev Socialdemokraterne en omfattende publikation om deres fremtidsvision for Danmark kaldet "Made in Denmark". I denne publikation, der var på over 40 sider, skitserede de ideer, som de mente, at den danske velfærdsstat skulle følge for at kunne imødegå udfordringerne i forbindelse med globalisering. I en ophedet debat med Anders Fogh

Rasmussen, kritiserede Mogens Lykketoft Venstre for ikke at have en tilsvarende plan med lignende dybde og vision, og pegede lidt humoristisk på, at Venstres syv-punkts-plan for en forbedret og stærk velfærdsstat let kunne stå på bagsiden af en fyreseddel fra Danish Crown.

Ud fra et frame-semantic perspektiv havde Statsministeren ikke brug for et længere dokument til at forklare sine tanker om Danmark, fordi ordene, og derfor de underliggende ideer, allerede har offentlighedens accept. Med hensyn til skattereformen har de borgerlige allerede et ord, som mange, der betragter skatter som noget negativt, anvender. Ordet er skattelettelse. Derfor har de ikke behov for at bruge mange sider for at forklare deres skattepolitik, der er "at fastholde skatkestoppet," fordi det allerede anses for almindelig sund fornuft at betragte skatter som en byrde i stedet for en ressource for samfundet.

Selv Socialdemokraterne argumenterer for deres skattereform med begreber fra det konservative verdenssyn. Det vil man opdage, hvis man tager sig tid til at læse det 40 sider lange dokument. I præsentationen af deres skattereform foreslår de forskellige former for skattelettelse for arbejderne. De forsøger at spille helterollen ved at lette byrden på skattepligtig indkomst på arbejde, og samtidig frame skatter som en byrde. Her er et par eksempler fra dokumentet:

"Socialdemokratiets skattelettelser beløber sig til 10 mia. kr. og finansieres uden nedskæringer og brugerbetaling.

Det højere beskæftigelsesfradrag giver alle i arbejde skattelettelser på op til 2.000 kr. årligt.

Afskaffelsen af mellemskatten og den højere topskat giver en maksimal skattelettelse på 3.200 kr. Endelig betyder den højere bundgrænse for topskat en skattelettelse på maksimalt 4.200 kr., når den er fuldt gennemført."

Synet på skatter som en byrde fremkaldes i alt 9 gange i dokumentet. Socialdemokraterne anvender det samme sprog som Venstre, når de taler om skattereform. De anvender således

Mogens Glistrup, Fremskridtspartiets grundlægger, på Folketingets talerstol. (ABA)

det samme etiske perspektiv, og det er dette etiske perspektiv, der er ved at blive mere rod-fæstet i kulturen, når de i stedet skulle argumentere for skattereform ud fra deres eget perspektiv.

Det er længe siden, Socialdemokraterne har kunne få offentlighedens samtykke ved at anvende et enkelt ord eller vending på samme måde som Venstres syv-punkts program har vundet offentlig genklang. Når de historisk set har haft succes med en simpel vending, f.eks. "Staining eller kaos", skyldes det, at deres værdier og ideer allerede var blevet en del af

den offentlige mening ved hjælp af hårdt arbejde. Hvis deres ideer ikke allerede havde været en del af den offentlige mening, ville vendingen "Staining eller kaos" ikke have fremkaldt en frame af viden, der gav mening.

Et andet emne i det 40 sider lange dokument er, om udtrykket "Made in Danmark" giver Socialdemokraterne en god frame for velfærdstaten, hvor de på en konstruktiv måde kan give sig i kast med de udfordringer, der ligger i globaliseringen, og erkende, at globale forsyningslinier og udlicitering af jobs til andre lande er en realitet, ikke blot for ufaglærte

arbejdere, men også for veluddannede. Eller var det blot en form for spin, der fremkaldte en frame af viden, der på nostalgisk vis ser bagud i tid til velfærdsstatens rolle i en periode med industrialisering og indenlandsk produktion?

I 1960erne havde Socialdemokraterne stor succes med at få støtte fra offentligheden ved at tilbyde en stærk vision for velfærdsstaten, hvor de kunne skabe en infrastruktur og økonomi, som var til gavn for alle. I 1970erne havde Mogens Glistrup imidlertid stor succes med at skabe en frame ud fra et ganske anderledes etisk perspektiv. Det er et etisk perspektiv, der anser skatter for uetisk. Skat er dog det, vi betaler for at leve i et demokratisk land med en omfattende infrastruktur med offentlig service, transport, militær, uddannelses- og forskningsinstitutioner, sportsklubber, teatre, veje, hospitaler, gadelys, broer, lufthavne, ambassader i udlandet, børnehaver, ældrepleje osv. osv. Det svarer til at betale for at være med i en sportsklub. Vi betaler for dens infrastruktur. Det, de progressive bør gøre, er at forstå deres eget etiske perspektiv og sørge for at finde ud af, hvordan man kan tale om emner som f.eks. skatter ud fra det perspektiv. En progressiv tænketank kunne være en hjælp.

Tænketanke

De første konservative tænketanke blev oprettet i USA i 1970erne, da konservative forretningsinteresser forsøgte at forhindre de bedste studerende i at blive "anti-business". På den måde fik de overtalt adskillige velhavende og succesrige mennesker til at danne "the Heritage Foundation", nogenlunde på samme måde, som succesrige og velhavende mennesker støtter CEPOS i Danmark. Copenhagen Institute ledes af en, der er uddannet på Cato Institute, endnu en konservativ tænketank i USA. Ifølge Lakoff er en stor del af det Republikanske Partis succes siden Reagan et resultat af, at konservative tænketanke har arbejdet aktivt for at få deres budskab ud i løbet af de sidste 30 år.

Det første, en progressiv tænketank i Dan-

mark kunne gøre, ville være at arbejde på at omdanne den nuværende frame, der bruges til at tale om skattereform og det frie marked. Der er masser af eksempler, hvor private industriforetagender og enkeltpersoner støttes af offentlige initiativer og infrastruktur. Der lader imidlertid til at være en stigende tendens i Danmark til at fokusere på den enkelte succeshistorie. Det er den historie, den konservative tænketank CEPOS fremmer. På deres web side er der en lang liste med personer, der har støttet dets oprettelse, f.eks. Michael Laudrup, Morten Grunwald, Bent Fabricius-Bjerre og andre. Det forekommer rimeligt at hævde, at danskere opfatter dem som eksempler på succesrige enkeltpersoner. Det er selvfølgelig klart, at disse enkeltpersoner fortjener deres succes; men hvor ville de være uden offentligt tilskud og støtte til sportsklubber, teatre, infrastrukturen på finansmarkedet, uddannelsesinstitutioner, statsstøttet TV osv., som var med til at hjælpe dem på deres vej mod succes? Myten om "the self made man" har dybe kulturelle rødder i USA; men den ser ud til også at være på vej til Danmark. Ifølge den myte er "the self made man" succesrig og som oftes rig, fordi han har fået lov til at bevæge sig frit omkring som enkeltperson på det frie marked. Det er interessant, at det også var CEPOS' motto, da det blev oprettet: frie indviden og frit marked!

Det bliver interessant at følge, hvordan det borgerlige verdenssyn bliver mere og mere accepteret som almindelig sund fornuft i Danmark. De har allerede tænketanke til det formål. Det, de konservative i USA indså i 1970erne, udtrykte den konservative leder Bendt Bendtsen på Det konservative Folkepartis Landsmøde ved at sige "ting tager tid", da han talte om skattereform. Det er også grunden til, at Danmark burde have en progressive tænketank, og at de, der deler dette verdenssyn burde støtte den. At få indflydelse på, hvordan folk tænker, tager nemlig tid og masser af arbejde.

Konklusion

Denne artikel har introduceret teorien om frame semantik set ud fra en kognitiv lingvistisk vinkel som en metode inden for samfundsvidenskabelig og historisk forskning og reportage. Kategorisering af mennesker ud fra deres verdenssyn og sprogbrug giver måske ikke en ensartet indikation for en systematisk politisk analyse. Traditionelle indikatorer for indkomst og klasse kan måske nok bidrage med objektive data til kategorisering af mennesker. I dagens Danmark, hvor de fleste menneskers måde at stemme på overskrider grænserne for det traditionelle klassebegreb, og hvor velfærdsstaten betragtes som statisk og ikke innovativ, synes Lakoffs teori at være tilstrækkelig betydningsfuld til at fortjene nøje opmærksomhed.

Et af de emner, som med jævne mellemrum bliver debatteret, er spørgsmålet om, hvorvidt det danske sprog – og dermed dansk kultur – er truet af fremmedord, især fra engelsk. Sprogforskere anvender forskellige termer til beskrivelse af, hvordan fremmedord bliver assimileret i et andet sprog, men man behøver ikke at være ekspert for at vide, at fremmedord først og fremmest er fremmede, fordi de medbringer et kulturelt indhold fra deres oprindelige betydningssammenhæng.

Når man ser tilbage til 1970'erne og fremad, forekommer det fornuftigt at hævde, at "hjemmelavede" ord som skattelettelse også kan have indflydelse på en kultur. I 1970'erne blev der skabt en frame til omtale af skatter som en

byrde, og de politikere, der skabte denne vending, blev i en kort periode anset for at være helte. I den sidste valgkamp så vi alle de forskellige partier i en politisk kamp om, hvem kunne bliver borgernes helt ved at sænke skatten. Den politiske debat om skattereform kom aldrig rigtigt til at handle om, hvilke goder skatten kunne bidrage med i en velfærdsstat, der står over for nutidens udfordringer.

Dansk bearbejdelse: cand.mag. Anette Wulff og forfatteren.

Abstract

Steven Breunig: "Taxrelief" is a foreign word in the Danish debate on welfare reforms: An introduction to "frame" semantics. *Arbejderhistorie* 4/2005, pp. 40-53.

In continuation of the American linguist George Lakoff, Steven Breunig argues that words matters, and Breunig shows that it may be of less importance that a political party have an important and proper point if the party's political opponent controls the public arena. Breunig illustrates this with reference to the public debate in the USA where conservative think tanks plays an important role in the political debate.

Steven Falkenberg Breunig
ph.d.-stipendiat, cand. mag.
Institut for sprog og kommunikation
Syddansk Universitet